

PŘÍBĚHY BEZPRÁVÍ CESTA KE SVOBODĚ

PROJEKT SPOLEČNOSTI ČLOVĚK V TÍSNI

3139

Ředitel projektu/Project Director: Karel Strachota
Autor textu/Text by: Adam Drda
Redakce textů/Texts edited by: Martina Kulíková

Na přípravě publikace se dále podílely/Participation in the publication:

Halka Kušcynská, Kateřina Saporová, Kateřina Suchá

Jazyková úprava/Proofreading: Andrea Bláhová

Překlad/Translation: Colin O'Connor

Fotografie osob/Photographs of people: Archiv bezpečnostních složek,

Národní archiv, soukromé sbírky/private archives

Ostatní fotografie/Other photographs: Hulton Archive>Getty Images/ISIFA (str./page 23);

© ČTK, 2008 (str./pages 5, 11, 29)

Grafická úprava a sazba/Graphic layout and typesetting: >o< Mowshe s. r. o.

Tisk/Printer: PBTisk s. r. o.

Datum vydání/Publication date: říjen 2008

© Člověk v tísni, o. p. s.

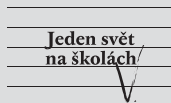
Všechna práva vyhrazena/All rights reserved

ISBN: 978-80-86961-51-4

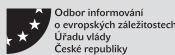
PŘÍBĚHY BEZPRÁVÍ – 4. ročník, 2008

Člověk v tísni, o. p. s., Sokolská 18, 120 00 Praha 2

info@pribehybezpravi.cz, www.pribehybezpravi.cz, www.jedensvetnaskolach.cz

Projekt podpořili/Supported by:

Tento projekt byl realizován za finanční podpory Evropské unie. Za obsah sdělení odpovídá výlučně autor. Sdělení nereprezentují názory Evropské komise a Evropská komise neodpovídá za použití informací, jež jsou jeho obsahem.

This project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Mediaální partneři/Media partners:

LIDOVÉ NOVINY

**PŘÍBĚHY BEZPRÁVÍ
CESTA KE SVOBODĚ**

PROJEKT SPOLEČNOSTI ČLOVĚK V TÍSNI

OBSAH

Úvod.....	6
Dobrá tradice obrany svobody	10
Nejkrutější, první dekáda komunistického režimu	11
Skupina Za pravdu, protestní letáky a ilegální tiskoviny.....	11
Osamělý boj – Prokešův a Borkovcův pokus o převrat, Žatecká aféra	14
Ozbrojené skupiny – Černý lev 777, Světлана, Hory Hostýnské	15
Skupiny napojené na západní tajné služby, agenti chodci, vyzvědači	17
Boj proti režimu jako boj za svobodnou víru.....	18
Demonstrace v ulicích v roce 1953 a vězeňské vzpoury	20
Šedesátá léta – intermezzo	21
Normalizace a Husákův „reálný socialismus“	23
Protestní sebevraždy	23
Počátky disentu	24
Charta 77	25
Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných a další občanské iniciativy, samizdat.....	26
Konec osmdesátých let: petice a demonstrace.....	27
Ti, kteří vzdorovali	45
Zikmund Bakala	65
Rudolf Battěk	83
Václav Benda	87
Jaroslav Borkovec	52
Petr Cibulka	86
Josef Čuba	66
Karel Daněk	60
Felix Maria Davídek	63
Leopold Doležal.....	68
Dominik Duka	91
Leopold Färber.....	58
Jiří Gruntorád	89
Miroslav Hnátek	74
Vladimír Hradec	73
Rudolf Hrbek.....	53
Bohuslav Hubálek	49
Michal Hýbek	90
Ivan Martin Jirous.....	85
Ivan Kieslinger.....	48
Jiřina Knapová	57
Vladimír Kouřil.....	95

Jiří Krupička	64
Karel Kukal	46
Žofie Bohumila Langrová.....	69
Vladimír Liberda	94
František Lízna	79
Božena Majerová.....	61
Věra Majerová	62
Jiří Müller.....	84
Jan Palach.....	80
Karel Pecka	47
Jana Petrová (Marcová)	97
Květoslav Prokeš	51
Karel Průcha	67
Otakar Rambousek	55
Václav Růžička.....	56
Jiří Řezáč	75
Karel Sabela	50
Jaroslav Sirotek	76
Dagmar Skálová	54
Jiřina Slámová.....	59
František Stárek	92
Jaromír Šavrdra	88
Bohumil Šíma.....	77
Petruška Šustrová	82
Jiří Tichý	96
Vladivoj Tomek.....	78
Pavel Wonka	93
Jan Zajíc	81
Jiří Zenáhlík	71
Josef Zenáhlík	72
Josef Zvěřina	70

CONTENTS

Introduction	8
A good tradition of defending freedom (English summary)	30
The people who resisted	45

PŘÍBĚHY BEZPRÁVÍ – CESTA KE SVOBODĚ

Společnost Člověk v tísni pořádá i v letošním roce na Václavském náměstí v Praze pod sochou sv. Václava výstavu vztahující se k totalitnímu období v Československu v letech 1948 až 1989. V listopadu loňského roku jsme na tomto symbolickém místě české státnosti postavili lágr s ostnatými dráty, strážní věží a světlomety a do něj umístili portréty politických vězňů. Chtěli jsme poukázat především na to, jak široký byl záběr politické represe: za dráty a mřížemi se velice často ocitli lidé jen kvůli svému rodinnému původu, víře, společenskému postavení, majetku. Kdyby k „Vítěznému únoru“ došlo nyní, mohl by se na jejich místě, tedy v postavení oběti, ocitnout kdokoli z nás.

Česká společnost se bezpráviím komunistického režimu dlouho nezabývala, respektive nezabývala v odpovídající míře. Přesto v dnešní době již nepochybně existuje široké povědomí o tom, že v totalitních letech bylo páčáno bezpráví na nevinných lidech. Stále opomíjeni ale zůstávají ti, kteří komunismu vzdorovali a při vědomí značného osobního rizika se rozhodli, že nebudou jen nečinně přihlížet, ale že budou konat. A právě na přiblížení osudů některých z nich je zaměřena naše letošní výstava. S mírnou nadsázkou se totiž dá říct, že podle běžné představy čelili totalitě v 50. letech bratři Mašínové (nazíraní ovšem jako příklad extrémního přístupu) a v době normalizace Václav Havel a Charta 77 (pojímáná ale jako celek, nikoli s důrazem na jednotlivé signatáře). Lidí, kteří se kruté a barbarské politice KSČ postavili, byly však tisíce. Přitom je ale potřeba zdůraznit, že z národa, který je tvořen miliony, to byl stále jen malý zlomek. O důvod víc, abychom jim věnovali pozornost.

Proč se tomu dosud neděje? Jistě složitá a znepokojivá otázka, na kterou neexistuje jednoznačná odpověď, tedy jen pár poznámek. Zdá se nám, že jedním z důvodů je existence jakési poraženecké tradice, národního mýtu, s nímž se většinou lidí velmi dobře žije. Jde o velmi „příjemný“ výklad: dějiny se vlastně dějí tak nějak samy od sebe, ovlivňovány nejvýš působením vysoce postavené politické vrstvy, jednatelce do nich nemůže zasáhnout, může se s nimi pouze smířit, pasivně je přijmout. Takový výklad téměř vylučuje úvahy o odpovědnosti a vině: když nemohl nic dělat nikdo, proč bych se měl zabývat tím, co jsem dělal já? Oběti totalitního režimu jsou v tomto výkladu dějin připuštěny (dostaly se do vězení nebo na šibenici bez vlastního přičinění). Avšak odpůrci nebo odbojáři se do něj nevejdou. Narušují pohodlnou poraženeckou interpretaci, odhalují její nepravdivost. Připomínají, že člověk není nikdy zbaven osobní odpovědnosti, nutnosti rozhodovat se sám za sebe, volit, zaujímat postoje. Jistěže všichni lidé nemají stejné možnosti, stejnou odvalu, stejnou výdrž a stejné odhodlání – ale také neexistuje jednatelce nevyhnutelně předurčený k tomu, aby kolaboval, udával, zrazoval.

Lidé, jejichž portréty najdete na výstavě a v této publikaci, našli výjimečnou sílu k odporu a jsou součástí naší cesty ke svobodě. Podle našeho názoru právě tou součástí, která by měla být vyzdvížena a sloužit jako důležité měřítko pro celek, nikoli být zamlčována či zatlačována do pozadí. Snažili jsme se vybrat osobnosti, které reprezentují různé formy odporu proti totalitě. Zastoupeni jsou lidé, kteří byli členy ozbrojených protistátních skupin, sloužili tajným službám demokratických zemí, vyráběli a distribuovali letáky. Setkáte se i s těmi, kdo na protest proti stavu společnosti a politické reprezentace zvolili krajní možnost a spáchali protestní sebevraždu. A také představíme ty, kdo vzdorovali na kulturním poli, vydávali samizdaty, působili v občanských iniciativách, pořádali manifestace, organizovali petice. Za svůj postoj a aktivity byli odsouzeni a vězněni, mnozí zaplatili za své odhodlání a odvahu životem.

Je možné namítnout, že výběr měl být jiný, že jsme tu či onu osobnost protikomunistického odporu nebo odboje vynechali. Jsme si toho vědomi, nicméně platí, že zvolenou formou není možné prezentovat všechny, kteří aktivně a statečně vzdorovali. Chtěli jsme především ukázat příklady různých forem odporu, hledali jsme symbolické zástupce s tím, že jsme vybírali méně známé osudy. Náš obdiv i úcta pochopitelně patří i těm, kteří na výstavě nejsou.

Stavba výstavy představuje symbolický labyrint, na jehož vnějších stěnách jsou fotografie pořízené během klíčových událostí našich poválečných dějin, událostí, které výrazně ovlivnily životy všech občanů tehdejšího Československa. V ulicích tehdy byly tisíce lidí, kteří přišli vyjádřit svou podporu nebo protest, nechali se strhnout bouřlivou atmosférou. Ta se rychle vytratila, nastal všední život, každodenní bludiště, v němž člověk musel podle svých možností hledat správnou cestu. I vy, jako návštěvníci výstavy, vejdete do labyrintu – a uvnitř najdete portréty těch, kteří cestu kdysi našli, krátkou informaci o jejich životním osudu a ukázky dobových dokumentů. Labyrint lze chápat jako symbol i v jiném smyslu: jako symbol komplikované a klikaté české cesty ke svobodě.

Odhodlání a odvaha lidí, s nimiž se v expozici setkáte, je v mnohém inspirativní i pro dnešní svět. I my se pohybujeme v labyrintu, v němž každodenně hledáme správnou cestu, i my se musíme – byť v nesrovnatelně jednodušších podmínkách – rozhodovat, i nyní je zapotřebí být věrný svému přesvědčení a jednat čestně a morálně. Máme štěstí – nehrozí nám vězení a šibenice, nanejvýš nepříjemnosti.

Děkuji všem, kdo se na přípravě výstavy podíleli.

Karel Strachota
ředitel projektu Příběhy bezpráví

Výstava Příběhy bezpráví – cesta ke svobodě je jednou z doprovodných akcí čtvrtého ročníku projektu Příběhy bezpráví, který prostřednictvím filmových projekcí a následných diskuzí s pamětníky, historiky či filmaři přibližuje žákům a studentům základních i středních škol komunistické období československých dějin.

STORIES OF INJUSTICE – THE ROAD TO FREEDOM

This year, the People in Need foundation is organising an exhibition about the totalitarian era in Czechoslovakia from 1948 to 1989 which will be held under the statue of St. Wenceslas on Wenceslas Square. Last November, we constructed a labour camp with barbed wire, watchtowers and searchlights at this location, which is of symbolic importance to the Czech nation. We filled this camp with portraits of political prisoners. By doing this, we primarily wanted to show how widespread the political repression of that era was. Very often, the people imprisoned behind bars and barbed wire were only there because of their family background, religious beliefs, social standing or the property they owned. If the putsch of 1948, which the communists called “Victorious February”, were to happen today, anyone of us could end up being a victim like those who were persecuted in the past.

For a long time, Czech society has not dealt with the injustices of the communist regime or rather not dealt with them to an appropriate extent. Despite this, there is undoubtedly widespread awareness today that innocent people were horribly wronged during the totalitarian era. One group of people who are still overlooked, however, are those who resisted communism and who decided at great personal risk to themselves that they would not simply stand by and watch, but would take action. This year’s exhibition focuses on describing the fate of some of these individuals. It’s only a slight exaggeration to say that the common perception in this country is that the Mašín brothers (whose actions, of course, are seen as an example of extreme resistance) were the only ones who defied totalitarianism in the 1950s while Václav Havel and the Charter 77 movement confronted it during the “normalisation” era, which followed the Warsaw Pact invasion of our country in 1968. (The Charter 77 movement is often viewed as a whole, without any emphasis being placed on the individual signatories). In fact, there were actually thousands of people who resisted the cruel and barbaric policies of the Czechoslovak Communist Party. At the same time, it is necessary to stress that they accounted for just a small fraction of a nation of several million people. This is all the more reason why we are devoting our attention to them.

Why has this not been done before now? It is undoubtedly a complicated, disturbing question, which cannot be easily answered. Consequently, we shall only make a few comments on this issue. It seems to us that one reason is that there is a kind of defeatist tradition at work in this country. This is a national myth that people have been able to live with very easily. It offers a very “convenient” explanation and supports the view that history is something that actually occurs by itself. History is seen as something that is influenced by the actions of the political elite and individuals cannot do anything about it. They can only try and come to terms with it and passively accept what happens. This sort of explanation effectively excludes any thoughts of responsibility or guilt. When nobody can do anything about it, why should we dwell on our own actions? This interpretation of history offers an expedient way for explaining for the victims of the totalitarian regime. (They would have ended up in prison or on the gallows anyway, irrespective of their own actions). Unfortunately, dissidents and resistance fighters don’t sit well with this theory. They defy any comfortable defeatist interpretation of what happened and they expose the falsity of such thoughts. These people remind us that nobody is ever divested of their own personal responsibility or of the need to decide for oneself and to take a stand. Naturally, not everybody has the same opportunities, or the same courage, tenacity and determination. Nonetheless, there is no such thing as an individual who is inevitably predestined to collaborate, denounce or betray.

The people whose portraits are included in the exhibition and in this publication found extraordinary strength to resist, and they are very much part of our road to freedom. In our opinion, these people's efforts should be praised and they should be held up as an important yardstick for the whole of society. They should not be hidden from view or pushed into the background. We have tried to select personalities who represent various forms of resistance to totalitarianism. The people who are represented were members of anti-state resistance organisations. They worked for the secret services of democratic regimes, and they produced and distributed pamphlets. Also included are those who chose the most radical option for objecting to the state of society and political representation by committing suicide as a form of protest. We also present those who resisted in the cultural sphere – who published samizdat literature, worked in civic initiatives, held demonstrations and organised petitions. They were convicted and imprisoned for their attitudes and their beliefs. Many of them paid for their courage and determination with their lives.

We are well aware that some might object to the people we have selected. It could be argued that different members of the anti-communist resistance should have been chosen or that others should have been excluded. Nevertheless, given the form of presentation, it is not possible to include everyone who actively and bravely put up resistance. First and foremost, we wanted to provide examples of various forms of protest. We tried to find symbolic representatives of the dissident movement whilst also picking people whose fate is not so well known. It goes without saying that we also respect and admire those who have not been included in this event.

The design of the exhibition represents a symbolic labyrinth, whose walls display photographs taken at key moments in our country's post-War history. They depict events that substantially influenced the lives of every citizen in what was then Czechoslovakia. In those days, there were thousands of people who took to the streets to express support and to protest. They let themselves be gripped by the tumultuous atmosphere of those times. This soon faded, however, and gave way to a dreary existence, which became a maze that one had to negotiate every day as best one could. Visitors to the exhibition are also entering a labyrinth, which contains portraits of people who at one time found a way through the morass. Some brief information on the fate of these people is included in the event and there are also samples of documents from the relevant era. The labyrinth can also be understood as a symbol in another sense, in that it represents the complicated and tortuous road Czechs had to take to gain their freedom.

The courage and determination of the people you will encounter at the exhibition is also still very inspiring today. We too are moving through a labyrinth where we strive to find the correct path every day. Nowadays, we also have to decide (albeit under incomparably easier conditions) whether it is necessary to remain true to our convictions and to act in an honourable and ethical manner. We are fortunate that this is nothing more than an unpleasant task for us, and that we are not threatened with prison or the gallows.

I would like to thank everyone who participated in the preparation of the exhibition.

Karel Strachota
Director of the Stories of Injustice project

The exhibition entitled Stories of Injustice – the Road to Freedom is one of the events included in the fourth year of the Stories of Injustice project, which uses film screenings and subsequent discussions with eyewitnesses, historians and filmmakers to acquaint primary and secondary school pupils and students with the post-War period of Czechoslovak history.

DOBŘÁ TRADICE OBRANY SVOBODY

Poznámky o těch, kteří v letech 1948–1989 vystoupili proti vládám, aparátu a ideologii KSČ.

Komunistická vláda trvala tak dlouho a měla tolik různých „vývojových fází“, že se pochopitelně lišily formy odporu i míra rizika spojená s protikomunistickými aktivitami. Odpor z let padesátých a z časů normalizace ale spojuje jasná linie – mimo jiné proto, že rezistence vždycky vyžadovala odvahu a rozhodnutí rezignovat ve vyšším zájmu na více méně klidný život. Těch, kteří odvahu měli a rozhodnutí učinili, byla vzhledem k počtu obyvatelstva nepatrná menšina. Často to vypadá, jako by to jejich význam v očích dnešní společnosti snižovalo, a přitom by to mělo být naopak. Těmto lidem je konečně potřeba poděkovat a přiznat si, že díky jejich počínání má český národ kromě poráženecké tradice také nepřetržitou tradici obrany svobody, k níž se dnes můžeme vztahovat. Následující text se pokouší onu dobrou tradici aspoň částečně postihnout.

NEJKRUTĚJŠÍ, PRVNÍ DEKÁDA KOMUNISTICKÉHO REŽIMU

Skupina Za pravdu, protestní letáky a ilegální tiskoviny

Ve spisech Státní bezpečnosti se dochoval ilegální cyklostylovaný časopis Za pravdu, v jehož prvním čísle z února 1949 čteme v článku k výročí Gottwaldova převratu: „Komunisté jsou u moci. Pravda. Ale pravdou je také, že za jejich hrůzovládou stojí sotva 30 % národa. Pravdou je, že český národ si dnes uvědomuje zhoubu komunismu. Pravdou je, že se spojuje, aby účinně bojoval proti asijskému novodobému barbarství, proti modernímu otroctví, proti zlodějům, korytářství, udavačství, proti násilností nejhoršího druhu.“ Časopis psali a vydávali v počtu asi sedmdesáti kusů Karel Pecka (absolvent obchodní akademie, který z politických důvodů nesměl studovat žurnalistiku, později se stal spisovatelem), František Šádek (filmový režisér) a Antonín Řežáb (tajemník

lidové strany). Vyzývali čtenáře: „Vytvrvejte v boji! Nejste sami. Za vámi stojí poctiví lidé celého světa. Nelekejte se bolševických kriminálů! Snad mnozí z nás se seznámí s obušky zbolševizované policie, ale nakonec – vítězství je naše! Naše je i svoboda, naše znova bude česká zem!“

Dnes ta slova působí možná dojemně a pateticky, jako většina vypjatých prohlášení vyjadřujících přehnané naděje, kombinované v tomto případě bohužel s poměrně přesným odhadem: vydavatelé časopisu se měli velmi brzy „seznámit s obušky zbolševizované policie“ a byli odsouzeni k mnoha letům vězení. Karel Pecka byl zadržen při pokusu o ilegální přechod hranic na Západ, kde chtěl navázat styky s exilem a obstarat peníze pro skupinu. Bohužel měl u sebe několik čísel časopisu *Za pravdu*. V listopadu 1949 byl odsouzen k jedenácti letům za velezradu. Antonín Řežáb obdržel stejný rozsudek, František Šádek o rok víc. Jihočeský spolupracovník skupiny František Zahrádka byl odsouzen na dvacet let, protože byl navíc v kontaktu s americkou tajnou službou.

Většina českého národa (Slovensko s jeho specifickou situací nechme stranou) si v únoru 1949 nepochybně uvědomovala „zhoubu komunismu“. Proběhla už spousta politických soudních procesů a perzekuce se stala součástí každodenního života. Nešlo jen o procesy, ale také o celkovou atmosféru, o níž historik Karel Kaplan píše: „Od poloviny roku 1948 chrlily všechny prostředky masového působení na své čtenáře a posluchače zprávy a referáty o aktivitě ‚třídních nepřátel‘ a o soudech nad nimi. V žurnalistice i v politickém slovníku zdomácněly termíny jako ‚agent‘, ‚zrádce‘, ‚zločinec‘.“ Československo bylo v krizi, projevující se snad ve všech oblastech. Spisovatel Čestmír Jeřábek ji zachytil v deníkovém zápisu ze 4. ledna 1949: „...žijeme dále podle přídělového systému jako za války, omezujeme se ve všem a hrbíme záda pod karabáčem pohaněčů, kteří v továrnách, na polích, v dílnách i kancelářích hledí dostat z ‚pracujících‘ krajní vypětí sil... Stavební ruch úplně ustal a na bytových úřadech rostou stohy žádostí o byty. Textilů není, prádla není... A venkovu hrozí kolektivizace zemědělského podnikání podle vzoru kolchozů. Náklady na policii a stranický aparát KSČ pohlcují nepředstavitelné částky. Byrokratismus... nabývá forem přímo nestvůrných... Kultura je nahrazována propagandou... Usměrněný tisk všech stran ‚Národní fronty‘ se stal hláskou troubou režimu. Svoboda projevu byla potlačena...“

Představa, že by koncem roku 1948 a v roce 1949 někdo nevěděl (nebo nechápal), jaký režim v zemi vládne, se zdá absurdní. Je jistě možné, že fanatičtí komunisté si to buď odmítali připustit, nebo jim to bylo jedno (ve smyslu rčení „když se kácí les, lítají třísky“). Je také jisté, že většina lidí neznala detaily týkající se pozadí politických procesů nebo mučení ve vyšetřovnách Státní bezpečnosti. Ovšem každý citlivější člověk – a tady se lze opřít o stovky svědectví – musel cítit nenávist chrlenou komunistickým aparátem, musel kolem sebe vnímat strach, nespravedlnost, krutost, bezpráví. Snad každý měl postiženého souseda či příbuzného: živnostníka, statkáře, „buržoazního inteligenta“. Potud je názor skupiny *Za pravdu* na místě. Ale přes to všechno se nespokojená většina společnosti k boji proti „asijskému barbarství“ rozhodně nespojovala (koneckonců také nešlo o asijské barbarství, s pomocí různých sovětských poradců ho stačily obstarávat domácí síly). A že by se národ hotovil k účinnému boji, o tom nemohla být vůbec řeč. Například citovaný spisovatel Jeřábek se od skupiny *Za pravdu* zásadně lišil: neobracel se na veřejnost, nechtěl nikoho burcovat a nic riskovat, měl strach (byl už starší člověk), svůj deník vedl v utajení a navíc psal další, který by se v případě domovní prohlídky ukázal jako neškodný. Těžko dnes odhadnout, kolik lidí tehdy věřilo, že režim v dohledné době padne. Ale ti, kteří si to přáli, většinou podobně jako Jeřábek doufali, že se tak stane přičiněním jiných: sledovali mezinárodně-politický vývoj, mysleli si, že svobodu přinese otevřený konflikt mezi Západem a Východem a že nastane povstání, do kterého se bude možné případně zapojit nebo ho alespoň pasivně podpořit.

V prvních měsících po převratu v osmačtyřicátém roce si Češi vystupující otevřeně proti vládě KSČ ještě velice často plně neuvědomovali, jakému nebezpečí se vystavují. Komunistická strana (KSČ) o svých záměrech dlouhodobě lhala a její oficiální, tedy viditelná politika se přinejmenším do roku 1947 v řadě ohledů zásadně nelišila od toho, co dělaly ostatní strany Národní fronty. V únorových dnech nebyly protesty proti počínání Klementa Gottwalda nijak intenzivní: prezident republiky dostal asi pět tisíc rezolucí podporujících komunistické řešení vládní krize – a pouze asi sto padesát, namířených proti politice KSČ. To jistě neznamená, že by tehdy aktivní občanský odpor vůbec neexistoval. Příkladem za všechny může být profesorka Růžena Vacková, která se v únoru 1948 jako jediná z profesorského sboru Univerzity Karlovy účastnila protestního pochodu na Hrad. Poté při jednání „akčního výboru“ FF UK se opět jako jediná z přítomných ohradila proti vylučování studentů – účastníků demonstrace. Musela pak z univerzity odejít a v roce 1951 byla v souvislosti s jinou protirežimní činností odsouzena na dvaadvacet let. Odpor se soustředil zejména na šíření letáků a bílých lístků, jimiž měli občané dát u voleb najevo nesouhlas s novými poměry. V tomto směru se angažovali hlavně mladí lidé, ale Státní bezpečnost zlikvidovala letákové akce velmi brzy. Jak píše K. Kaplan, procesy s autory a distributory ilegálních tiskovin „naplňovaly soudní síně v září a říjnu 1948 a jen v ojedinělých případech tuto časovou hranici překročily“. V říjnu 1948 byl schválen jeden z hlavních nástrojů soudní perzekuce, zákon 231/1948 Sb. na ochranu lidovědemokratické republiky, začaly vznikat tábory nucených prací a KSČ, jak dodává historik Tomáš Bursík, „celou řadou dalších opatření dala zřetelně najevo, jakým způsobem hodlá postupovat proti všem svým odpůrcům“.

Konec roku 1948 byl tedy podle všeho pro aktivní rezistenci zlomový: vytrvali v ní nebo se pro ni rozhodli jen ti nejstatečnější (případně lidé s největším smyslem pro dobrodružství). Klasický odboj, rozumíme-li pod ním koordinovaný postup proti nelegitimnímu režimu, řízený z jednoho všeobecně respektovaného, zpravidla zahraničního centra, v zemi neexistoval. Antikomunistické skupiny vznikající v počátcích teroru byly izolované a nemohly se opřít o zastrašené obyvatelstvo, mezi kterým bylo hodně udavačů. Byly tak de facto odsouzeny k neúspěchu. Jejich členové se od většiny společnosti nelišili tím, co si mysleli, ani tím, kým byli, ale tím, že se sami za sebe pokusili proti režimu něco vykonat. Lišili se vůlí vést třeba i osamělý boj (byť skoro vždycky navazovali kontakt s jinými skupinami a se spolupracovníky západních rozvědek); nechtěli jen čekat, až se o jejich svobodu postará někdo jiný. Velice často se inspirovali odbojem proti nacismu nebo měli z protinacistické rezistence přímé zkušenosti. Po roce 1989 začali být často paušálně označováni za „odbojáře“ političtí vězni z let 1948–1960. Pravda ovšem je, že se většinou dostali do kriminálů nikoli za odboj, ale jako klasické oběti bolševické perzekuce a ideologie třídního boje. Jejich utrpení nemáme v úmyslu zlehčovat – ve vězení se až na pár výjimek chovali jako stateční lidé (a účastnili se mimo jiné protestů a vzpour) –, ale zpravidla se za mříže nedostali za to, co proti komunismu dělali, nýbrž kvůli tomu, v jakých rodinách se narodili, jaký měli majetek, kde bojovali za války, s kým se stýkali, za pokus o útěk ze země atp. S odbojem (a často ani s aktivním odporem) neměli mnoho společného.